

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב.)

חג השבועות

וא"כ לפי"ז נמצא, שרציחה בגרמא אינה מתייחסת לרוצח, אלא זה נחשב שהנרצח מת מאליו, ולכן י"ל דרציחה ע"י גרמא לא מעניינת את בני עשיו, כיון שלא מעניינת אותם כלל 'התוצאה' שיוכלו להיפטר משונאיהם, אלא כל מה שמעניין אותם הוא רק 'מעשה' הרציחה, שרוצים כל חייהם לרוצח משום שמהות החיים שלהם היא 'על חרבך תחיה', וברציחה ע"י גרמא לא מתקיימת מהות חייהם של 'על חרבך תחיה'.

וכיון שרציחה בגרמא לא מעניינת אותם, לכן הם לא רצו לקבל את התורה אע"פ שבאמת בדיני התורה יש קולא לרוצח בגרמא, משום שכל מה שמעניין אותם הוא רק מעשה רציחה שמתאים למהות של 'על חרבך תחיה', ועל רציחה כזו גם בדיני התורה חייבים מיתה.

[ואע"פ שגם מדיני ב"נ הם כבר מוזהרים על הרציחה, וא"כ יש לשאול מדוע מיאנו בתורה מחמת ה'לא תרצח' שכתוב בתורה, - י"ל דאע"פ דבין כך הם היו מחוייבים בדיני ב"נ בעל כורחם (ובכל זאת למעשה היו עוברים על איסור רציחה), אך מ"מ הם לא הסכימו להתחייב מדעתם ורצונם לקבל על עצמם תורה כזו שאוסרת עליהם לרוצח, ודו"ק].

- ב -

והנה בעולם הישיבות רגילים לבאר כנ"ל, שהגדר בדין גרמא בנויקין פטורי הוא, שבגרמא המעשה אינו מתייחס לעושה, אלא זה נחשב שהדבר נעשה ממילא, - ולפי"ז הביאור הנ"ל נפלא, שי"ל שלא מעניין את בני עשיו לרוצח ע"י גרמא, כיון שרציחה בגרמא לא מתייחסת אליהם, ולא מתקיים בזה 'על חרבך תחיה' וכנ"ל.

אכן יש לדון בזה, דבאמת מה שרגילים לומר בעולם הישיבות שגרמא אינו מתייחס לעושה והרי זה כנעשה ממילא, דבר זה אינו פשוט כלל וכלל, משום שאליבא דאמת יש מקום גדול לחקור בזה, האם אכן מעשה בגרמא אינו מתייחס לעושה, וזו הסיבה שהמזיק והרוצח בגרמא פטורים מתשלומין ומעונשין.

אוי"ד שבעצם מעשה בגרמא כן מתייחס לעושה, ומ"מ אעפ"כ בגרמא יש 'פטור' מתשלומין ומעונשין, כיון שחיוב התשלומין והעונשין נאמרו רק במי שהזיק ורצח בידים ולא ע"י גרמא, (והיינו שהכאה ע"י גרמא אינה נכללת בגדר 'ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת', ואכמ"ל).

[והן אמנם דכאשר כתבה התורה בלשון לא 'תעשה' כל מלאכה, מותר מה"ת לעשות ע"י גרמא, כמבואר בשבת (קכ:): שעשייה ע"י גרמא לא נחשבת כיעשייה', - אך מ"מ אע"פ שעשייה בגרמא אינה נקראת 'עשייה' בלשון התורה, אכתי יש לדון דפעולה הנעשית ע"י גרמא שפיר מתייחסת לעושה, שזה נחשב שהוא זה שפעל אותה, ואין הפעולה נחשבת כנעשית מאלה, ודו"ק ואכמ"ל].

במכילתא (יתרו פ"ה) מובא, שהקב"ה נגלה לבני עשיו הרשע, ושאל אותם האם הם רוצים לקבל את התורה, - אמרו לו מה כתוב בה, - אמר להם 'לא תרצח', - והשיבו בני עשיו להקב"ה שאם כך כתוב בתורה הם אינם רוצים לקבל את התורה, עי"ש.

ולכא"ו צ"ע טובא בזה, דאדרבה כיון דבני עשיו הרי רוצים כל חייהם לרוצח את שונאיהם, א"כ הם היו צריכים לרצות מאוד לקבל את התורה, - משום שקיי"ל ברמב"ם (מלכים פ"ט ה"ד) שבן נח שהרג את חבירו ע"י גרמא (כגון שכתפו והניחו ברעב עד שמת) הרי הוא חייב מיתה.

ואילו לגבי ישראל קיי"ל ברמ" (הל' רוצח פ"ג ה"י) שישראל שהרג את חבירו ע"י גרמא (כגוונא ה"ל) אין ביד ממייתין אותו, - והרי לן שבדיני התורה יש יותר קולא לרוצחים, מאשר בדיני בני נח כנ"ל.

וא"כ נמצא שמצד 'לא תרצח' ה' כדאי להם מאוד לקבל את התורה, שהרי ע"י קבלת התורה הפקעו דיניהם מדיני בני נח, ויחולו עליהם דיני התורה כפי מה שקיי"ל בדיני ישראל שאין ביד ממייתין את הרוצח ע"י גרמא.

וא"כ אילו היו מקבלים את התורה הם היו יכולים מצד אחד להיפטר מכל שונאיהם ע"י שהיו הורגים אותם בדרך גרמא (אע"פ שהדבר אסור), ומצד שני היו מרוויחים שגם לא היו ממייתים אותם ע"י בבי"ד, - וא"כ צ"ע טובא בזה, מדוע הם לא רצו לקבל את התורה משום 'לא תרצח', והרי בדיני התורה יש יותר קולא לרוצחים, מאשר בדיני בני נח וכנ"ל.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה במכילתא (שם) איתא, שבני עשיו הרשע שאלו את הקב"ה: 'מה כתיב בה, - אמר להם לא תרצח, - אמרו זו היא ירושה שהורישנו אבינו, שנאמר על חרבך תחיה', - ועפ"י"ז נראה ליישב את מה שהקשינו לעיל, שי"ל שהסיבה לכך שבני עשיו עסוקים כל חייהם במלחמות ורציחות, היא לא משום שיש להם הרבה שונאים, והם חייבים להורגם שבביל להיפטר מהם.

אלא הסיבה שהם מוכרחים כל הזמן להתעסק ברציחות היא משום שזו מהות החיים שלהם, שהם קיבלו ירושה מעשיו אביהם שחיייהם יהיו במצב תמידי של 'על חרבך תחיה'.

ומעתה לפי"ז י"ל, דלא יועיל לבני עשיו כלום מה שתהי להם אפשרות להרוג ע"י גרמא (ולא ימיתו אותם ע"י בבי"ד אע"פ שהדבר אסור), כיון שרגילים לבאר, שדבר שנעשה ע"י גרמא אינו מתייחס לעושה, אלא זה נחשב שהדבר נעשה ממילא.

ויש בחקירה הזו נפ"מ לגבי מה שתיארנו לעיל, משום שאי נימא שמעשה בגרמא לא מתייחס לעושה, אי"כ הביאור שביארנו נפלא, שי"ל שלא מעניין את בני עשיו לרצוח עי"י גרמא, כיון שרציחה בגרמא לא מתייחסת אליהם, ולא מתקיים בזה 'על חרבך תחיה' וכנ"ל.

אך אי נימא שבעצם מעשה בגרמא כן מתייחס לעושה, ורק לגבי תשלומין ועונשין יש בזה 'פטור' וכנ"ל, אי"כ לפי"ז הדרא קושיא לדוכתא, דצ"ע מדוע בני עשיו מיאנו לקבל את התורה.

והרי לכאוי הי' כדאי להם לקבל את התורה, כיון שמצד אחד הם היו יכולים לרצוח את שונאיהם ע"י גרמא (אע"פ שהדבר אסור), **והייתה מתקיימת בזה המהות של 'על חרבך תחיה', שהרי גם רציחה בגרמא מתייחסת לרצוח, ונחשבת כפעולת רציחה של הרצוח**, ומצד שני היו מרוויחים שלא היו ממימים אותם עי"ז בבי"ד, - וא"כ לצד זה שוב צ"ע כנ"ל מדוע הם מיאנו לקבל את התורה.

ויש תלתות בחקירה הנ"ל נפ"מ נוספת, לגבי האי דינא שכהן שהרג את הנפש אינו נושא את כפיו (שו"ע או"ח סי' קכח, לה), דיל"ע מה הדין בכהן שהרג עי"י גרמא האם יכול לישא כפיו או לא.

ולכאוי יש מקום לתלות זאת בחקירה הנ"ל, דאי נימא דמעשה בגרמא לא מתייחס לעושה, אי"כ י"ל דשפיר יכול לישא כפיו, אך אי נימא שבעצם מעשה בגרמא כן מתייחס לעושה, ורק לגבי תשלומין ועונשין יש בזה 'פטור' וכנ"ל, אי"כ י"ל שכהן שהרג בגרמא אינו יכול לישא כפיו, כיון שגם כאשר הרג רק עי"י גרמא, מ"מ למעשה הוא נחשב כרוצח.

והנה כתב הרמ" (הל' רוצח פי"ג הי"ל) וז"ל: 'אבל הכופת את חבירו והניחו ברעב עד שמת, או שכפתו והניחו במקום שסוף הצנינה או החמה לבוא לשם ובאה והמיתתו וכו', בכל אלו אין ממיתין אותו, והרי הוא רוצח, ודורש דמים דורש ממנו דם', עכ"ל.

ולכאוי נראה שהרמ" כתב בזה ג' דברים, - א. **'אין ממיתין אותו'** והיינו שהוא פטור ממייתה בידי אדם, - ב. **'והרי הוא רוצח'** והיינו שאע"פ שהוא פטור ממייתה אך מ"מ למעשה הוא נחשב כרוצח, - ג. **'דורש דמים דורש ממנו דם'** והיינו שהוא חייב מיתה בידי שמים.

וא"כ לכאוי נראה מבואר להדיא בדברי הרמב"ם שהאריך בלשונו וכתב **'והרי הוא רוצח'**, שכונתו לומר שאע"פ שרוצח בגרמא פטור ממייתה בידי אדם, מ"מ זהו רק לגבי הפטור מעונש, אך למעשה פעולת הרציחה ספיר מתייחסת אליו, ולכן **'והרי הוא רוצח'**.

ונמצא שיש להוכיח מדברי הרמב"ם כהצד הב' בחקירה הנ"ל, שבעצם מעשה בגרמא כן מתייחס לעושה, ורק לגבי תשלומין ועונשין יש בזה 'פטור' וכנ"ל, - [וא"כ יש לנו הוכחה מדברי הרמב"ם, שהביאור אינו כפי שרגילים לבאר בעולם הישיבות שהגדר בדין 'גרמא בניזקין פטור' הוא, שבגרמא המעשה אינו מתייחס לעושה].

וא"כ לפי"ז לכאוי י"ל, שכהן שהרג בגרמא אינו יכול לישא כפיו, כיון שגם כאשר הרג רק עי"י גרמא, מ"מ למעשה הוא נחשב כרוצח, - ושו"ר שבשו"ת 'שערי דעה' (מהדו"ק סי' פג) כתב, שגם כהן שהרג עי"י גרמא דגרמא לא ישא כפיו, עיי"ש.

וכן לפי"ז חוזרת הקושיא שהקשינו לעיל, דצ"ע מדוע בני עשיו מיאנו לקבל את התורה, והרי לכאוי הי' כדאי להם לקבל את התורה, כיון שהם היו יכולים לרצוח את שונאיהם עי"י גרמא, **והייתה מתקיימת בזה המהות של 'על חרבך תחיה', שהרי גם רציחה בגרמא מתייחסת לרצוח, וכמש"כ הרמב"ם 'והרי הוא רוצח', ומ"מ לא היו ממימים אותם עי"ז בבי"ד.**

והנה גם אם נרצה לדחוק הרבה, ונאמר שהרמ" לא התכוין במש"כ 'והרי הוא רוצח' לומר שיש לו שם 'רוצח' בדיני אדם, אלא כל כוונתו הייתה רק לומר שהוא נחשב רוצח בדיני שמים, - מ"מ יש להביא ראיה שבע"כ לאו כו"ע מודי לביאור שרגילים לומר בעולם הישיבות, שהגדר בדין 'גרמא בניזקין פטור' הוא, שבגרמא המעשה אינו מתייחס לעושה וכנ"ל.

דהנה בתשובות ר"א גורדון מטעלו זצ"ל (סי' יב אות ו) כתב להוכיח שאפשר לקיים את המצוות ע"י גרמא עיי"ש, - ומעתה בשלמא אי נימא כהצד הב' בחקירה הנ"ל, שבעצם מעשה בגרמא כן מתייחס לעושה, ורק לגבי תשלומין ועונשין יש בזה 'פטור' וכנ"ל, אי"כ מבואר ספיר שיש מקום לדון שיתכן שאין חיסרון לקיים את המצוות עי"י גרמא, כיון שבעצם גם מעשה בגרמא מתייחס לעושה.

אך אי נימא כפי שרגילים לומר בעולם הישיבות, שבגרמא המעשה אינו מתייחס לעושה וכנ"ל, א"כ לא מובן כלל כיצד יתכן צד שיכול לקיים את המצוות עי"י גרמא, והרי בגרמא המעשה אינו מתייחס לעושה, ודו"ק.

[ולעצם מש"כ הרמ"א מטעלו להוכיח שאפשר לקיים את המצוות עי"י גרמא, יעוי' בשו"ת 'הר צבי' (או"ח א, סי' קמח) שהאריך לדון בדבריו, ובסוף דבריו כתב: 'ובאמת עניין זה של קיום מצוות עי"י גרמא צע"ג, וכנראה אין לתת בזה החלט כללי לכל המצוות בשוה, וגם לעניין זה אין כל המצוות דומות זו לזו, ולא באתי רק לעורר ואכמ"ל עכ"ל, - ועי"ע במש"כ עוד בעניין זה ביהר צבי' (או"ח א, סי' קמג, וביו"ד סי' קמג), - ועי"ע במה שדן הגרשו"א זצ"ל בספרו 'מאורי אש' (פ"ה ענף ב אות ה) בדברי היהר צבי' הנ"ל בעניין קיום מצוה עי"י גרמא, - ועי"ע בשו"ת 'דברי מלכאל' (ח"ד סי' ה) שנקט בפשיטות שא"א לקיים מצוות עשה עי"י גרמא, ואכמ"ל].

והנה לעצם כל מה שפילפלו לעיל, לכאוי יש להוסיף ולשאל, מדוע בני עשיו מיאנו לקבל את התורה, והרי בדיני ב"נ נהרגים אפי' עי"פ עד אחד ועי"פ דיין אחד ועי"פ קרובים ובלא התראה, ומשא"כ בדיני התורה, - וא"כ אם היו מקבלים את התורה היו מרוויחים הרבה קולות על הרציחות שלהם, שהי' קשה הרבה יותר לחייבם מיתה בבי"ד, - ויש ליישב, ואכמ"ל.

וכן יש לציין עוד לגבי מי שהרג עי"י גרמא, שברמ" (הל' רוצח פי"ב הל' ד-ה) כתב וז"ל: 'וכל אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבין מיתת בי"ד, אם רצה מלך ישראל להורגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו, וכן אם ראו בי"ד להורגם בהוראת שעה, אם הייתה השעה צריכה לכך יש להם רשות כפי מה שיראו'.

'הרי שלא הרגם המלך ולא הייתה השעה צריכה לכך לחזק הדבר, הרי בי"ד חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרובה למיתה, לאוסרם במצור ובמזוק שישם רשות ולצערן בכל מיני צער, כדי להפחיד ולאיים על שאר הרשעים, שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול ויאמר הריני מסבב להרוג אויבי כדרך שעשה פלוני ואפטר' עכ"ל, - וא"כ למעשה נמצא שבין כך ובין כך בני עשיו לא היו מרוויחים הרבה אילו היו מקבלים עליהם את התורה והיו מתחכמים להרוג עי"י גרמא, ודו"ק.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

לתגובות הערות והוספות

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן

רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית

טל': 1515-271-55442 (תא קולי)

פקס: 02-655-0973

דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM